

sabb és rendszeresebb levelezést kell folytatni a munkatársakkal és az olvasókkal, vitát kell rendezni minden megjelent számmal kapcsolatban, alkalmazni kell a tömegekkel folytatott együttműködés más formáit is, pl. HID-napot rendezni (Márton József indítványa).

Végeredményként az kristályosodott ki a vitából, hogy a fölfedett fogyatékosok csak abban az esetben küszöbölhetők ki, csak akkor valósíthatók meg a kitűzött föladatak, ha a HID munkájába — anyagának megírásába, megvitatásába, a HID-vitákba, folyóiratunk terjesztésébe — újabb és újabb emberek kapcsolódnak be, ha a munkatársak száma állandóan növekszik, ha e munkába mind tevékenyebben bekapcsolódnak a terepen dolgozó kultúrmunkások és aktivisták és ha az HID új tehetségeket mozgósít a munkás-, paraszt- és tanuló-ifjúság sorraiból. A szerkesztőbizottság csak tervezhet, a terv végrehajtásához a munkatársak egész tábora kell.

Olajos Mihály

S Z E M L E

ALMÁSI GÁBOR ÚTJA

A pásztor elindul a mesében, megküzd a hétféjú sárkányokkal, mérföldes csizmájával átlép téren és időn — győz és övé a fele ország és a szépséges királykisasszony.

Minek is a sárkány hét fejét felsorolnunk: a fevdális urakat, királyokat, papokat, tőkéseket, hivatalnokokat, csendőröket, falusi hatalmasságokat... A népi mesékben önmagát mesélte a nép: saját vergődéseiről, lebírhatalannak látszó ellenségeiről mesélt. És ha győzött is a mesebeli pásztor — csak a mesében győzött, s a mese is: »egyszer volt, hol nem volt«, de mindig »az Óperenciás-tengeren túl« volt.

Aztán... önmagára, erejére ébredt a nép, s valóban legyőzte a hétfejű sárkányt.

Almás: Gábort hallgatom az egyik beográdi művészklubban.

★

...Nagyon szerettem a könyveket, a tudományokat tanulni, szerettem volna, nagy ember lenni. De az élet másképp hozta. Nagy ember akartam lenni — és tehénpásztor lettem a ro-

konaimnál. Apám eltűnt az első világháborúban, gyári munkás volt, aztán kiskereskedő; nem sokkal később meghalt édesanyám is. Így hát a kanizsai tanyákra kerültem szegény rokonomak, ötödik keréknek...

Igy indult. Kiballagott a rétre reggelenként, elterült a fűben és álmodozott. Mire is gondol egy kisgyerek, egy kis magyar gyerek a régi Jugoszláviában? Nézi a mindig egyforma, a mégis mindig más tájat, hallgatja a cirpelő tücsköket, sütkérezik a napsugárban, majszolja az ebédkenyeret s vigyázza a jószágot, nehogy tilosba menjen. Vigyázza, de maga is a »tilosat« vágyja, »nagy ember« akar lenni a kis tehénpásztor, s a nagymeberség tilos a szegénynek.

A négy elemi után bezártak az iskola kapuj Almási Gábor előtt. Az iskolát urak gyerekeinek csinálták azelőtt. A szegény ember fia paraszttá maradjon, vagy másnak menjen — hát még az árvagyerek?

»Tanító akartam lenni, magam köré gyűjtöttem gyerekeket, néha felnőtteket is. A babona ellen beszéltem nekik, meg a boszorkányhistóriák ellen...«

A tanítványok, maguk is elesett szegények, nem hallgatták jó szívvel »felvilágosult« mesterüket. Kinevették, elhallgattatták, leintették. »Igy hát lemondtam a népoktatásról...« — legyint, kissé mosolyogva az emlékeken Almási Gábor.

»A könyvek maradtak a legjobb barátaim, egy padláson akadtam rájuk. Volt a házban egy Petőfi is, amit én valóságos szent könyvnek tartottam. Nekem az »Apostol« tetszett leginkább, meg a »János vitéz«. Volt aztán Jókai meg Verne Gyula is, sőt Sherlock Holmes és Buffalo Bill is akadt a »könyvtárban«.

Csúfolta Gábort a könyvekért a nagybácsi, szerencsére a Buffalo Billekért jobban csúfolta. Ezeket hát hamar félredobta. Inkább a bácsit hallgatta, aki, a maga körülményei között, »tudományos« ember volt, szeretett új találmányokról, fejlődésről, jövőről mesélni a gyerekeknek.

Mégis... »szűk volt nékem a tanulavilág« — mondja Almási Gábor. »Alig vártam, hogy asztalosinas legyek Zenta városában«.

Asztalosinas lett tehát Zentán. Ott egy másik nagybácsinál lakott, aki szintén szerette a könyveket. »Paradicsomi állapot« lett volna — mondja Almási — de 12—13 órát dolgoztunk a gyárban, vasárnap délelőtt is. A kis inasok szellemi és fizikai fejlődéséről, pihentetéséről, apró vágyaik kielégítéséről nem volt szó a régi Jugoszláviában. Rabszolgákat akartak nevelni, nem gondolkozó munkásokat.

Mégis olvasott, állandóan alvasott. És amikor felszabadult, segéd lett és »csak« tíz órát kellett dolgoznia, még többet olvasott volna, de a hetibér, a 144 dinár nem adott időt hozzá. Mellékkereset után kellett néznie, ha élni akart.

»Ebben az időben világos volt előttem, hogy nem lehetek se tudós, se művész. Könyveket nem vásárolhattam, amit tudtam, papírostudomány volt csak. A mesterségemhez kapcsolódó iparművészeti ágak (tervezés fafaragás) elsajátítására törekedtem.

Igy fordult érdeklődésem a képzőművészetek felé... huszonekét-huszonhárom éves voltam akkor.«

Igy lett Almási Gábor az ókori görög, az első fafaragó, Daidalos kései utóda. És — most már — rajta áll, hogy megszerezze az ógörög mester nevét, Mert Diadalos — remekelőt jelent magyarul...

De — nem tartunk még itt, Almási Gábort elkapta az alkotás láza, tanulni akart, tudni és jelentkezett a zágrábi Művészeti Akadémián. Nem vették fel. Tehetséges volt, tanulni akart — de nem volt középiskolája, nem volt érettségije. A régi Jugoszláviában pedig papírokat kerestek az embereknél — a papiremberek. Mit is tehetett volna az asztalos-segéd? »Eltemette rögtön a nótát, káromkodott vagy fütyürészett...« (Ady)

Hát így. Szabadkára került Almási Gábor s ott mindenki tudta róla, hogy ég benne az a bizonyos szikra — de mégis az örök amatőrök közé skatulyázták. Néha, a többi dilettáns között, megjelent a Népkör egy-egy kiállításán látták, láttuk, hogy fejlődik, hogy tehetséges, hogy tanulnia kellene. Az akkori urak legyintettek: »kár érte« — ez volt az ütrelő.

És persze, nem volt jobban, vagy még rosszabul volt a megszállás éveiben. Almási Gábort nem vették észre, nem támogatták, nem tanították a »magyar testvérek«. A fasiszta Magyarország urainak sem kellett a munkásművész. A fasiszta Magyarország urainak csak zsíros hivatalok kellették Bácskában és ágyúöltelék. Kultúra helyett akasztófákat hoztak; építés helyett rombolást; fejlődés helyett középkort, hűbériséget; szabadság helyett elnyomást, háborút.

Almási Gábor visszavonult szerszámai, bútorai közé és csak a lelkében folytatta a harcot saját elnyomatása — minden elnyomás, minden zsarnokság ellen.

Három fényképet nézegetek, Almási Gábor három munkájáról.

Gorkij, Musszorgszkij és Petőfi melliszobrai. A próza, a zene és a költészet halhatatlan forradalmárai. Érdekes — Gorkij egyik legelső szobra Almásinak — hogy a fiatal munkásművészt mennyire megihlették a forradalm hősei.

Érdekes, tehetséges három szobor. Gorkij még a háború előtti években készült. A művész tapogatózik még. Életet, hasonlóságot már visz a szoborba — de a lényegét, a küzdőt, a harcos Gorkijt még nem látja. Inkább szomorú ez a Gorkij, inkább összehőlt, lemondó. Nem is Gorkij — a hasonlóság, az »élethűség« ellenére sem — hanem Almási Gábor az asztalosság, akit nem vettek fel az Akadémiára, s aki pillanatnyilag lemondott az életről. Ez az »öreg« Gorkij — pedig az igazi, a forradalmi művész sohasem öregszik.

Musszorgszkijnak, a zene forradalmárának szobra már egy másik Almásit mutat. A Mózes-arcú zeneköltő a messzi távolba tekint és — érezni! — látja már a jövőt a célt, az igazit. Ez a szobor a már felszabadult Almási Gábor munkája, új Almásié, aki közvetlenül a felszabadulás után. Hangya András vezetésével ismét — végre — tanulni kezdett.

És aztán a Petőfi-szobor. Ez már a harc Petőfije az öntudatos, a lázadó, a királyokat akasztó, a szabadságharcos, a piros zászló és a világszabadság Petőfije. Ez a mi igazi Petőfink és ez már a mi igazi Almási Gáborunk...

Tovább beszélgetünk... »1944-ben minden megváltozott. A néphatóságok támogatásával Hangya András megszervezte a Szabadkán ma is működő rajztanfolyamot... A meginduló élet s a külön is meginduló művészeti élet, bennem és felgyújtotta az akaratot. 1947-ben elmentünk az Ijúsági Vonatra. Itt kerültem szobrászok közé, először életemben. Ez eldöntötte sorsomat. Elhatároztam, hogy leteszem a gyalút, kikergetem magamból

a tépelődő »Hamlet«-ot és szobrász leszek. 1947-ben megszerveztük a szabadkai amatőrök kiállítását, utána résztvettem a vajdasági képzőművészek kiállításán is. Innen már egyenes volt az út...«

Egyenes út? Valóban...

Ezért az egyenes útert hívta fegyverbe Jugoszlávia népeit Jugoszlávia Kommunista Pártja 1941-ben. Ezért az egyenes útert ő mennyi gubegurba ösvényen hullott a drága vér, népeink legjobbjainak vére. Falvak felperzselődtek, hídak-gyárak rombadőltek, egész vidékek elnéptelenedtek ezért az egyenes útert...

S ezért az egyenes útert dalos százezrek fogtak munkához. Ezért vannak hidak ismét folyóikon, ezért füstölögnek ismét gyárkémények; új vasútvonalak, új városok ezért épülnek.

Azért, hogy az Almási Gáborok soha többé el ne kallódhassanak.

Még nincsen vége a mesének. A vajdasági kiállítás után a Tartományi Főbizottság megkérdezte Almásit: akar-e tanulni? A művésznak felelése, három gyermeke van.

Almási Gábor akart tanulni, csak az anyagi akadályokat látta súlyosaknak, legyőzhetetleneknek.

De ma már nincsen legyőzhetetlen akadály. A művész letette a felvételi vizsgát, ösztöndíjat kap, szobrai már is vásárolják: a Szerb Matica, a beceji népbizottság, a szabadkai múzeum és mások. Most a »Bratstvo-Jedinstvo« kiadóvállalat rendelt szobrot tőle. Almási Gábor végre igazán elindult.

»Nehéz éveket hagytam magam mögött, nehéz éveket szedtem ismét a nyakamba — mondja Almási —. Hogy végül én győzöm le a nehézségeket, vagy azok engem, azt még nem tudom...«

Nézzük a szökehajú fiatal művészt, energikus arcélét, kemény vonásait a szája körül. Azt hisszük: válaszolha-

tunk, Almási Gábor győz! Győz, mert tehetséges; győz, mert így akarja ő és így akarja népünk. Győz azért, mert kommunista és mert a kommunista nem ismer vereséget.

És megint előveszem a Petőfi-szobor képét. Ez a Petőfi, és benne Almási Gábor, ezek már tudják, hogy győztesek. Tudják, élük és hirdetik, hogy szabad minden út felfelé.

Füstölnék a cigarettáink. Belenézünk a füstbe és elgondolkozunk. Látjuk a régít is; látjuk a harcos, a küzdő, az építő mait, és látjuk már a jövő szocialista Jugoszláviáját.

A kanizsai magyar árvagyerek, a tehénpásztor, ma a beográdi Művész-képző Akadémia ösztöndíjas növendéke. Mit mondjunk még hozzá?

Gál László

KÖNYVEKRŐL

Szerbia íróinak közgyűlésén szóba került, hogy a népi demokráciák — eljöttében a kulturális megállapodásokkal — nem mutatják be népeiknek a jugoszláv irodalom új alkotásait.

A »HID« multihavi számában közöltük már, hogy Mladen Leszkovac fordításában megjelent Illyés Gyulának a megjelenésekor úttörő jelentőségű munkája: »Puszták népe«. A zágrábi állami könyvkiadó, a »Prosvjeta« néhány héttel ezelőtt kiadta **Móricz Zsigmond** »*Rózsa Sándor*«-regényének első kötetét, Markó Maletin ki-tűnő fordításában.

Móricz Zsigmond, talán a legnagyobb magyar regényíró, nem a ro-

mantikus rablóvezért mutatja be a regényében, hanem a szegények hő-sét, akit vármegeye és katonaság egy-formán üldöz, de akit szívébe fogadott a pusztai szegénység, a meggyő-zőt jobbagyság, Korrajz is, kicsit történelem is, Móricz nagy regénye s egyben a magyar szabadságharc leg-mélyebb okainak feltárása. A kiadó és a fordító e kötet megjelenítésével nagy szolgálatot tettek, s jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy Jugoszlávia népei megismerhessék a szomszédos magyar népet legjobb tö-rekvéseiben, legősztönbőbb szabadság-wágyában.

A szép kiállítású kötet utószava-ként Herceg János ismerteti Móricz Zsigmond életét és munkásságát.

★

»Megrázó és érdekes életképek, melyekben a hősiesség és a vértanúság forradalmi pártosza helyettesíti a realista előadást (amikor a haladó erőknek a jobb életért való harcáról folyik a szó), vagy gúny és nevétségessé tétel (amikor bemutatja a kis-polgárokat, és a rendszer és hatalom képviselőit)« — írja a szerb kritikus **Gergely Sándor** »*Vitézek és hősök*« (»Vitezovi i heroji«) című novellás-kötetéről.

Gergely Sándor novellái, Szonya Petrovics fordításában, a »Prosveta« kiadásában jelentek meg, Beogradban.

A közelmúltban megjelent e három könyv is igazolja, hogy Jugoszlávia valóban a népek közzeledését, kölcsönös megismerését szolgálja. A mi kultúrpolitikánk töretlen vonalát hirdeti ez a három könyv — az élő magyar irodalom két kimagasló alakjának és Móricz Zsigmondnak könyvei.